

УДК 323.28

А. А. Тупіков

С. В. Белай

Р. В. Кізян

ДОСВІД ФРАНЦІЇ У СТВОРЕННІ СИСТЕМИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Проведено аналіз побудови системи антитерористичної безпеки населення Франції. Вивчено структуру та зміст Національного плану антитерористичного реагування Франції. Обґрунтовано пропозиції щодо запровадження позитивного досвіду для України.

Ключові слова: система антитерористичної безпеки, терористичний акт, кризова ситуація, досвід Франції, правоохоронні органи спеціального призначення.

Постановка проблеми. Сьогодні дедалі частіше демонструє виникнення кризових ситуацій. Злиття Європейського й Арабського світів не може відбутися без збройних сутичок – цьому є безліч доказів в останніх збройних конфліктах та терористичних актах. На жаль, Україна не є винятком у цьому гострому проблемному питанні. Незворотна глобалізація зближує нашу державу з Європейським Союзом. При цьому Російська Федерація не готова прийняти євроінтеграцію України, як наслідок – збройна агресія у Донецькій та Луганській областях і проведення антитерористичної операції та операції об'єднаних сил.

За таких умов вивчення закордонного досвіду щодо побудови систем антитерористичної безпеки населення є вкрай актуальним. Особливо важливим досвідом із цього питання є дослідження побудови системи антитерористичного реагування Франції, що відбувалася під час реагування на низку трагічних подій.

Так, 13-14 листопада 2015 р. у м. Париж майже одночасно відбулося 6 терористичних актів, зокрема: вибух біля стадіону “Стад де Франс”, де проходив товариський матч між збірними Франції та Німеччини, на якому був присутній президент Франції; розстріли відвідувачів та вибухи смертників у ресторанах Парижа; розстріл та захоплення заручників у театрі “Батаклан” та ін. Загалом у результаті виникнення терористичних актів загинуло близько 129 осіб. Було оголошено надзвичайний стан на всій території країни, © А. А. Тупіков, С. В. Белай, Р. В. Кізян, 2018

перекрито кордони, збройні сили Франції були переведені у стан повної боєготовності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Дослідженню питань глобалізаційних процесів як джерел тероризму було приділено увагу в працях Робертсона Роббі [1], Мукдейара Хана [2], Луїзи Річардсон та Атанаса Гочева [3]. Проблеми поширення міжнародного тероризму розглядалися у працях Одрі Курт Кроніна [4], Кіта Л. Шимко [5], Фатхалі М. Могаддама [6], Лоуренса Тіо [7]. При цьому питанню вивчення саме досвіду Франції у створенні системи антитерористичної безпеки населення у наукових джерелах майже не приділено уваги.

Мета статті – проведення аналізу побудови системи антитерористичного реагування Франції, вивчення Національного плану антитерористичного реагування Франції та обґрунтування на цій основі пропозицій щодо запровадження позитивного досвіду для України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до рівня існуючих загроз у французькому суспільстві та у світі система антитерористичної безпеки Франції набувала еволюційного розвитку.

1 червня 2010 р. у Міністерстві внутрішніх справ Франції було створено Національний орган з питань координації діяльності та застосування антитерористичних підрозділів Франції (Національний антитерористичний орган).

Основною метою створення вказаного підрозділу було поліпшення взаємодії

антитерористичних підрозділів Франції та синхронізація їхніх спроможностей проведення спільних, ефективних антитерористичних заходів у найкоротші терміни.

Завданнями Національного антитерористичного органу є:

– планування і проведення спільних антитерористичних навчань; створення каталога спроможностей антитерористичних підрозділів (Каталог спроможностей) Франції та перевірка цих підрозділів щодо наявності певних спроможностей відповідно до зазначеного Каталога;

– надання рекомендацій керівнику антитерористичної операції (префекту) щодо підрозділу (поліції або жандармерії), який потрібно залучити до виконання тих чи інших завдань на всіх етапах проведення антитерористичних заходів;

– здійснення аналізу результатів проведення антитерористичних операцій і розповсюдження серед відповідних підрозділів інформаційно-аналітичних матеріалів щодо позитивних та негативних аспектів, які мали відповідний вплив на загальний результат операції (наявність жертв серед заручників, правоохоронців, застосування тих чи інших видів зброї, технічних засобів, дії особового складу, особливості планування та прийняття певних рішень тощо).

У ході проведення антитерористичних заходів Національний антитерористичний орган здійснював координацію із ЗМІ щодо надання інформації для об'єктивного висвітлення подій, які відбуваються, та заходів, які вживаються на місці вчинення терористичного акту.

До Національного антитерористичного органу входять представники Національної поліції Франції та Національної жандармерії Франції, що дає можливість об'єктивно й неупереджено оцінювати антитерористичні підрозділи вказаних інституцій.

Із 2010 по 2015 рр. Національний антитерористичний орган виконував суто формальні функції (узагальнення антитерористичного досвіду країн світу і надання пропозицій міністру внутрішніх справ Франції щодо його впровадження, організація та проведення спільних антитерористичних навчань тощо).

Відправною точкою створення ефективної

системи антитерористичного реагування були терористичні атаки 2015 р., які показали слабкі сторони та фактичну неспроможність антитерористичних підрозділів ефективно реагувати на кілька терористичних атак одночасно, у тому числі спільно проводити антитерористичні заходи. Таким чином, виникла необхідність у підвищенні ефективності антитерористичного реагування на території Франції.

Із цією метою співробітниками Національного антитерористичного органу було проведено детальний аналіз зазначених трагічних подій 2015 р. За результатами проведеного аналізу встановлено, що час реагування на терористичний акт є визначальним чинником мінімізації кількості жертв серед цивільного населення.

Для прикладу: терористичний акт у театрі “Батаклан” було зупинено діями патрульного поліцейського, який, почувши крики людей та постріли вогнепальної зброї, застосувавши штатну вогнепальну зброю, поранив одного з терористів, що зупинило вчинення терористичного акту.

Наведений факт спростував підходи до антитерористичного реагування Франції, які використовувалися протягом кількох десятиліть і базувалися виключно на застосуванні спеціалізованих антитерористичних підрозділів поліції або жандармерії відповідно до зон оперативного реагування, і дав змогу створити нову парадигму щодо реагування на антитерористичні загрози.

Зазначена парадигма полягає в тому, що підрозділи поліції та жандармерії (від звичайних патрулів, які здійснюють охорону громадського порядку, до спеціалізованих антитерористичних підрозділів) повинні бути максимально скоординовані за географічним принципом (регіональні та центральні підрозділи) і на рівні спроможностей, завдань, підготовки, оснащення для проведення спільних, ефективних антитерористичних заходів у різних регіонах Франції одночасно.

Тому ці дослідження стали основою створення Національного плану антитерористичного реагування (Антитерористичний план).

Головною метою Антитерористичного плану є термінове реагування сил безпеки на антитерористичні загрози, оптимізація

спроможностей підрозділів поліції та жандармерії щодо проведення антитерористичних заходів, координація цих підрозділів.

Антитерористичний план складається з трьох частин.

1. Інтеграція підрозділів антитерористичного реагування в національну систему.
2. Взаємодія підрозділів антитерористичного реагування та оптимізація їхніх спроможностей.
3. Завдання для Національного антитерористичного органу.

Перша частина Антитерористичного плану визначає інтеграцію підрозділів антитерористичного реагування в національну систему. Згідно з Антитерористичним планом усі підрозділи поліції та жандармерії Франції поділено на 3 рівні антитерористичного реагування. Класифікація правоохоронних підрозділів здійснюється відповідно до терористичної загрози.

Третій рівень складають патрулі поліції та жандармерії, які на постійній основі виконують обов'язки з охорони громадського порядку на території Франції. Основне завдання підрозділів третього рівня – миттєве вжиття заходів щодо припинення терористичного акту та мінімізації жертв серед цивільного населення, попередження масових розстрілів цивільних осіб. На третьому рівні знаходиться більш ніж 100 тис. поліцейських та жандармів, які систематично патрулюють населені пункти Франції.

Другий рівень складають мобільні групи швидкого реагування (ГШР) – це проміжна ланка між звичайними патрулями та спеціалізованими антитерористичними підрозділами. ГШР є частиною регіональних антитерористичних підрозділів поліції та жандармерії (RAID, GIGN). Указані групи перебувають на цілодобовому бойовому чергуванні у пунктах постійної дислокації (ППД) і здійснюють пасивне патрулювання (знаходження в резерві поза межами ППД) імовірних місць вчинення терористичних актів, зокрема під час проведення масових заходів. Пасивне патрулювання здійснюється обов'язково на броньованих автомобілях, які закамуфльовані під цивільні. Кількість групи складає 5-7 осіб.

Основне завдання підрозділів другого рівня у разі виникнення терористичної загрози: оцінка обстановки; вжиття заходів щодо припинення терористичного акту та мінімізації

жертв серед цивільного населення.

У разі вчинення комплексного терористичного акту (вбивства, підриви, захоплення заручників), тобто у тих випадках, коли можливостей ГШР не вистачить для проведення спеціальної операції, вони здійснюють заходи щодо блокування району проведення майбутньої спеціальної операції. В очікуванні спеціалізованих антитерористичних підрозділів ГШР також здійснює моніторинг ситуації та збирання тактичної розвідувальної інформації, яка буде використана під час планування антитерористичної операції.

Крім цього ГШР у разі можливості готують місце для розгортання тактичного командного пункту. На другому рівні перебувають 7-8 тис. поліцейських та жандармів, які складають близько 750 підрозділів.

Перший рівень складають 29 спеціалізованих антитерористичних підрозділів поліції (RAID – 14 підрозділів, BRI – 1 підрозділ) та жандармерії (GIGN – 14 підрозділів).

Основним завданням підрозділів першого рівня є проведення антитерористичних операцій найвищої складності, які потребують найкращої підготовки та відповідного досвіду. У випадку захоплення заручників планування операції з їх звільнення здійснюється штабами (планувальними секціями) цих підрозділів.

Окрім поділу вказаних підрозділів на рівні застосування, час на реагування було теж зменшено. Час реагування сил безпеки Франції на терористичні загрози: підрозділи третього рівня – миттєво; підрозділи другого рівня – 20 хв; підрозділи першого рівня – 1 год для регіональних підрозділів та 3 год – для центральних підрозділів (м. Париж).

Для впровадження в дію вказаної антитерористичної системи підрозділи третього та другого рівнів пройшли додаткову підготовку і були оснащені новими зразками зброї, спорядженням, засобами зв'язку, броньованими транспортними засобами. Для реалізації зазначеного було витрачено близько 2,2 млрд євро.

Друга частина Антитерористичного плану присвячена взаємодії підрозділів антитерористичного реагування та оптимізації їхніх спроможностей.

У цій частині визначається кілька нових принципів, які раніше не застосовувалися. Зокрема, принцип “ведучого та веденого”, тобто основного підрозділу проведення спеціальної операції та підрозділу, який буде в

оперативному підпорядкуванні в основного. Вказане відбувається у разі, якщо на місце вчинення терористичного акту прибуло 2 і більше підрозділів першого рівня. Префект департаменту (цивільна особа, представник місцевої влади), який є керівником усієї спеціальної операції, визначає, хто з них буде основним “ведучим” та допоміжним “веденим”. Командир основного підрозділу також здійснює планування силової фази проведення спеціальної операції. До реалізації плану він може залучати сили та засоби додаткового підрозділу, включно до деяких спеціалістів (снайпери, медики, фахівці з розмінювання та ін.), якщо для проведення операції не вистачає певних спроможностей.

Іншим поняттям є процедура абсолютної терміновості (*la procédure d'urgence absolue*), яка передбачає невідкладне реагування на терористичні загрози, незважаючи на зони оперативного реагування відповідно до адміністративно-територіального поділу Франції. Основна мета процедури абсолютної терміновості – миттєва реакція на терористичну загрозу, незважаючи на існуючі бюрократичні механізми.

Третя частина Антитерористичного плану визначає завдання для Національного антитерористичного органу.

Національний антитерористичний орган є основним підрозділом, який здійснює взаємодію сил та засобів усіх рівнів антитерористичного реагування, та рушійною силою реалізації Антитерористичного плану. Реалізація цього документа передбачає не тільки досягнення максимальної взаємосумісності антитерористичних підрозділів, а й створення ефективного механізму оперативного обміну важливою інформацією.

Крім цього Національний антитерористичний орган зобов'язаний у ході проведення практичних спільних антитерористичних навчань перевіряти спроможності підрозділів відповідно до існуючого Каталога спроможностей антитерористичних підрозділів.

Також згідно із цим Планом до виконання превентивних антитерористичних заходів (патрулювань) Міністерство внутрішніх справ Франції може залучати підрозділи збройних сил Франції. Разом з тим підрозділи спеціального призначення збройних сил

Франції до проведення операцій зі звільнення заручників залучати забороняється.

Висновки

На основі зазначеного вище можливо сформулювати такі пропозиції для вдосконалення системи антитерористичної безпеки України.

1. Відправною точкою створення ефективної системи антитерористичного реагування Франції були терористичні атаки 2015 р., які показали слабкі сторони антитерористичної системи та фактичну неспроможність антитерористичних підрозділів ефективно реагувати на кілька терористичних атак одночасно, у тому числі спільно проводити антитерористичні заходи. Тому виникла необхідність у підвищенні ефективності антитерористичного реагування на всій території держави. Виходячи із викладеного вище досвід Франції щодо реагування на терористичні загрози є унікальним і потребує подальшого вивчення.

2. Досвід створення Національного плану антитерористичного реагування Франції є дуже корисним для України. Особливої уваги потребує розгляд першої частини Антитерористичного плану, що визначає інтеграцію підрозділів антитерористичного реагування в національну систему.

Важливо, що патрулі поліції та жандармерії, які на постійній основі виконують обов'язки з охорони громадського порядку на території Франції, здійснюють миттєве вжиття заходів щодо припинення терористичного акту та мінімізації жертв серед цивільного населення на третьому рівні антитерористичного реагування. Цей досвід є дуже доречним для сил охорони правопорядку України, а тому доцільним є проведення додаткових занять у системі професійної підготовки щодо реагування підрозділів патрульної поліції та Національної гвардії України на терористичні загрози, а також оснащення їх за досвідом Франції новими зразками зброї, спорядженням, засобами зв'язку, броньованими транспортними засобами.

Вважається доречним проведення представниками Національної жандармерії Франції антитерористичної підготовки другого та першого рівнів антитерористичного реагування для окремих загонів спеціального призначення Національної гвардії України за

напрямами: проведення спеціальних операцій зі звільнення заручників у будівлях та різних видах транспорту; планування і проведення антитерористичних заходів та ін.

3. Не менш важливою є друга частина Антитерористичного плану, що присвячена взаємодії підрозділів антитерористичного реагування та оптимізації їхніх спроможностей. Хід проведення антитерористичної операції в окремих районах Донецької та Луганської областей (а саме виконання службово-бойових завдань силами спеціальних операцій та контрдиверсійної боротьби) теж виявив подібні проблемні питання організації міжвідомчої взаємодії. Тому доречним є вдосконалення на основі вивчення досвіду Франції механізму міжвідомчої взаємодії між підрозділами спеціального призначення Служби безпеки України, Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України та військової служби правопорядку у Збройних Силах України. При цьому необхідно запровадити досвід участі префекта департаменту (представника місцевої влади) у керівництві спеціальної операції з організації міжвідомчої взаємодії.

Напрямки подальших досліджень будуть спрямовані на вдосконалювання існуючої системи антитерористичної безпеки населення України.

УДК 323.28

А. А. Тупиков, С. В. Белай, Р. В. Кизян

ОПЫТ ФРАНЦИИ В СОЗДАНИИ СИСТЕМЫ АНТИТЕРРОРИСТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ: УРОКИ ДЛЯ УКРАИНЫ

Проведен анализ построения системы антитеррористической безопасности населения Франции. Изучены структура и содержание Национального плана антитеррористического реагирования Франции. Обоснованы предложения по внедрению положительного опыта для Украины.

Ключевые слова: система антитеррористической безопасности, террористический акт, кризисная ситуация, опыт Франции, правоохранительные органы специального назначения.

UDC 323.28

A. A. Tupikov, S. V. Bielai, R. V. Kizian

THE EXPERIENCE OF FRANCE IN THE CREATION OF THE SYSTEM OF ANTI-TERRORIST SAFETY OF THE POPULATION: LESSONS FOR UKRAINE

The present is increasingly showing the emergence of crisis situations. The merger of the European and Arab worlds can not take place without armed clashes - there is plenty of evidence in recent armed conflicts and terrorist acts. Unfortunately, Ukraine is not an exception to this acute problem issue. Irreversible

Список використаних джерел

1. Robertson, Robbie (2004) "The Historical Context and Significance of Globalization", *Development and Change* 35(3).
2. Muqtedar Khan. Teaching Globalization in the Era of Terrorism M. A. – <http://www.ijtihad.org/globalterror.htm>.
3. Louise Richardson, Atanas Gotchev, "The ROOTS of TERRORISM", *TERRORISM AND GLOBALIZATION*. 2006.
4. Audrey Kurth Cronin. Behind the Curve: Globalization and International Terrorism. *International Security*, Vol. 27, No. 3 (Winter, 2002-2003).
5. Keith L. Shimko. *International Relations: Perspectives and Controversies*. Chapter 12 International Terrorism. 2009.
6. Fathali M. Moghaddam. HOW GLOBALIZATION SPURS TERRORISM. The lopsided Benefits of "One World" and Why That Fuels Violence. Part one The global context of terrorism. 2008.
7. Laurence Thieux. European Security and Global Terrorism: the Strategic Aftermath of the Madrid Bombings. *INTERNAL SECURITY AS THE FIRST PRIORITY IN THE EUROPEAN RESPONSE TO INTERNATIONAL TERRORISM*.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2018 р.

globalization brings our state closer to the European Union. At the same time, the Russian Federation is not ready to accept Ukraine's European integration, as a result - armed aggression in the Donetsk and Luhansk Oblasts and the implementation of the anti-terrorist operation and the operation of the united forces.

The purpose of the paper is to carry out an analysis of the construction of the antiterrorist response system of France, the study of the National Antiterrorist Response Plan of France, and the justification on this basis of proposals for positive experience for Ukraine.

The starting point for the creation of an effective system of counterterrorist response in France was the terrorist attacks of 2015, which showed the weaknesses of the anti-terrorist system and the actual failure of the anti-terrorist units to respond effectively to several terrorist attacks simultaneously, including jointly conducting counter-terrorism measures. Therefore, there was a need to increase the effectiveness of counter-terrorism response throughout the state. Based on the foregoing, France's experience in responding to terrorist threats is unique and requires further study.

The experience of establishing a National Antiterrorist Response Plan for France is very useful for Ukraine. Particular attention is required to consider the first part of the anti-terrorist plan, which defines the integration of anti-terrorist units in the national system.

It is important that the police and gendarmerie patrols who regularly carry out public order duties on the territory of France take immediate steps to stop the terrorist act and minimize civilian casualties at the third level of counter-terrorism response. This experience is very appropriate for the forces of law enforcement in Ukraine, and therefore it is expedient to carry out additional training in the system of training for the response of the units of the patrol police and the National Guard of Ukraine to terrorist threats, as well as equipping them with new samples of weapons, equipment, means of communication Armored vehicles.

It is considered appropriate for the representatives of the National Gendarmerie of France to provide counterterrorist preparations for the second and first level of counter-terrorism response to certain special-purpose detachments of the National Guard of Ukraine in the following areas: conducting special operations on the release of hostages in buildings and various types of transport; planning and conducting of antiterrorist measures, etc.

No less important is the second part of the Antiterrorist Plan, which is devoted to the interaction of counter-terrorism response units and optimization of their capabilities. The course of the antiterrorist operation in certain districts of Donetsk and Luhansk oblasts (namely, the execution of military and combat tasks through special operations and counter-dive struggles) also revealed similar issues of organization of interagency cooperation. Therefore, it is appropriate to refine, on the basis of studying the experience of France, the mechanism of interagency cooperation between the special units of the Security Service of Ukraine, the National Police of Ukraine, the National Guard of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine and the military service of law and order in the Armed Forces of Ukraine. In this case, it is necessary to introduce the experience of the prefect of the department (a representative of local government) in the management of a special operation on the organization of interagency cooperation.

Directions of further research will be directed on perfection of the existing system of antiterrorist security of the population of Ukraine.

Keywords: *antiterrorist security system, terrorist act, crisis situation, French experience, law enforcement agencies of special purpose.*

Тупіков Андрій Анатолійович – начальник аналітичної служби управління спеціальних операцій Головного управління Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-5628-4530>

Бєлай Сергій Вікторович – доктор наук з державного управління, професор, заступник начальника Київського факультету з навчально-методичної та наукової роботи Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-7796-472X>

Кізян Руслан Володимирович – заступник начальника Київського факультету Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-2037-8903>